

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce**

Teologické nauky

Anna Babáková

ÚČAST MALÝCH DĚTÍ NA KATOLICKÝCH BOHOSLUŽBÁCH
Bakalářská práce

vedoucí práce: doc. Dr. Rudolf Smahel, Th.D.

2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Brně dne 22.června 2020

.....
Anna Babáková

Děkuji vedoucímu práce doc. Dr. Rudolfu Smahelovi, Th.D. za odborné vedení práce, cenné podněty a povzbuzení. Dále děkuji manželovi za společné studium a v neposlední řadě patří poděkování mým dcerám, které mi umožnily studium absolvovat.

OBSAH

1.	Úvod	1
2.	Bohoslužba	3
2.1.	Nositelé liturgie	4
2.1.1.	Kristus	4
2.1.2.	Církev	4
2.2.	Bohoslužba	5
2.2.1.	Předpisy pro mši svatou	6
2.2.2.	Části mše svaté	6
2.2.3.	Hudba při mši svaté	7
3.	Svátky liturgického roku	8
3.1.	Doba adventní	8
3.2.	Vánoce	8
3.3.	Doba postní	9
3.4.	Velikonoce	9
3.4.1.	Zelený čtvrtek	9
3.4.2.	Velký pátek	10
3.4.3.	Veliká noc	10
3.4.4.	Boží hod	10
4.	Mše svaté s účastí dětí	11
4.1.	Mše pro dospělé s účastí dětí	11
4.2.	Mše svatá s účastí menšího počtu dospělých	12
4.2.1.	Zapojení dětí do mše svaté	13
4.3.	Místa pro děti	16
4.3.1.	Vyznačené místo v kostele pro děti	16
4.3.2.	Místnost pro rodiče s dětmi	17
4.4.	Církevní svátky a mše zaměřené pro děti	18
4.4.1.	Doba adventní	18
4.4.2.	Vánoce	19
4.4.3.	Doba postní	20
4.4.4.	Velikonoce	21
4.5.	Vliv rodiny	21
5.	Anketa	23
5.1.	Kdy by se malé děti měli začít účastnit mše svaté	23
5.2.	Kde mají děti trávit mši svatou?	24

5.3.	Pokud jsou děti v kostele, je vhodné, aby měly určené místo před oltářem?	24
5.4.	Kdy by mše svatá měla být přizpůsobena dětem?	24
5.5.	Jak by měl být program mše svaté přizpůsoben dětem?	25
5.6.	Jakým způsobem se mají děti zapojovat do mše svaté?	25
5.7.	Pohlaví	26
5.8.	Věk	26
5.9.	Máte děti?	26
5.10.	Místo bydliště	27
5.11.	Účast na mši minimálně jednou týdně	27
5.12.	Vlastní poznatky k účasti dětí na bohoslužbě	27
5.13.	Závěr z ankety	29
6.	Program pro děti	30
6.1.	Slavnost Krista Krále, cyklus C	32
7.	Závěr	35
8.	Seznam použité literatury	37
9.	Přílohy	39
9.1.	Hosana	39
9.2.	Označení místa pro děti	39
9.3.	Misálek	40
9.4.	Nástěnka	40
9.5.	Texty z Bible	41
9.6.	Text ukazovací písničky	41
9.7.	Prostory pro děti ve Walesu	42
9.8.	Anketa	43
9.9.	Podklady k nedělnímu programu – Kristus Král	44
9.10.	Píseň o Ježíši	45

1. Úvod

Zda vodit děti již od útlého věku na mši svatou nebo ne, je častým tématem hovorů. Z tohoto důvodu jsem svoji bakalářskou práci zaměřila na děti v kostele. Pro mnohé rodiče může být účast s dětmi na mši svaté velkým problémem. Stává se jim, že se ostatní na jejich děti dívají s nelibostí. Ale podporou pro vedení dětí k účasti na mši svaté, ať jsou pro rodiče samotná Ježíšova slova: „Nechte děti přicházet ke mně a nebraňte jim, neboť takovým patří království Boží.“¹ Pro plný křesťanský život je dokonce účast na bohoslužbě nutná. Církev se musí starat, aby pokřtění vyrůstali ve společenství a zárukou tohoto společenství je účast na eucharistické hostině.² Téma jsem si vybrala i z důvodu, že sama jsem matkou tří dětí, a tak jsem otázku „chození na mši“ řešila.

První část bakalářské práce je teoretická. Je zaměřena na bohoslužbu jako takovou. Dále se zabývá hlavními církevními svátky a jejich významem a způsobem slavení. Je to z toho důvodu, že je potřeba nejdříve se seznámit s pravidly pro mši svatou a pak se zaměřit na to, jak ji slavit, aby jí děti rozuměly. Tomu se věnuje již další část. Ta se snaží najít i možnosti, jak vysvětlit dětem i církevní svátky a umožnit jim jejich slavení tak, aby pochopily význam těchto svátků.

Bakalářská práce je zaměřena na děti, které spadají do období předškolního věku, tj. od tří do šesti let³. Pro dítě tohoto věku není přirozené vydržet déle než hodinu v klidu. Mnohdy rodiče své děti hodnotí jako „hodné během mše“, ale ostatním jejich chování může přijít jako rušení mše svaté. Dítě se totiž potřebuje ptát na to, co vidí, co slyší a čemu nerozumí. I přes tuto „neposlušnost“ je potřeba, aby si dítě na pravidelnou účast na mši svaté zvyklo.

Součástí práce je i anketa pro účastníky bohoslužeb, jak účast dětí na mši svaté vidí oni.

Tato práce se tedy nebude zabývat otázkou, jestli se děti bohoslužeb mají zúčastňovat, ale jak s nimi v rámci mše pracovat. Popíše konkrétní možnosti, které v obecné rovině nabízí církev malým dětem, aby se mohly do slavení mše svaté aktivně zapojit. Pokusí se najít způsoby, jak napomoci, aby v dětech díky účasti na bohoslužbě vyklíčilo semínko víry, které si ponесou do svých dalších let, a z něhož později vystaví svou plnohodnotnou

---

¹ Lukáš 18,16

² Srov. Kongregace pro bohoslužbu. Direktorium pro mše s dětmi. Olomouc: MCM, 1992, str. 5

³ Srov. ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem. Praha: Panorama, 1990, str. 54

víru v dospělosti. Cílem práce také není dávat rady kněžím, jak celebrovat mše zaměřené na děti. Cílem práce je hlavně zamyšlení, jak děti zaujmout a jak s nimi pracovat, aby pro ně účast na mši svaté měla přínos, aby se mohly případně do slavení mše svaté zapojit a hlavně, aby chtěly na mši svatou chodit.

2. Bohoslužba

Výraz bohoslužba vychází z řeckého slova "leiturgia", které je složeno ze slovních základů „laos“ (= lid) a ergo (= činím, konám).⁴ Liturgie se tak dá chápat jako dílo lidu nebo dílo pro lid. Protože ten, kdo v liturgii slouží svému shromážděnému lidu, je Bůh, je liturgie bohoslužbou. A lid odpovídá svojí službou, svými chválami a prosbami.⁵ Křesťanská církev převzala pojem liturgie pro označení všech bohoslužebných shromáždění církevní obce, při nichž Kristus skrze Ducha svatého ve zvěstování a spásných znameních nabízí věřícím podíl na svém velikonočním tajemství a umožňuje díky a chválou odpovídat Otci. Dnes výrazu liturgie rozumíme jako označení pro veřejnou bohoslužbu církve.⁶

Označení „mše“ pochází z latinského propouštěcího pozdravu: „Ite, missa est“ (doslova: Jděte, to je propuštění). Ve slově propuštění, missa (pozdě latinská forma pro missio), je ale zároveň obsažena také myšlenka vyslání; mše svatá tedy nezná faktický konec, nýbrž jen propuštění – z posílení víry při bohoslužbě do dalšího konání víry ve všedním dni.⁷

Pokud se mezi věřícími hovoří o účasti na katolické bohoslužbě, většinou se používá výraz „účast na mši svaté“. To však není zcela přesné. Katolická bohoslužba je širší, není omezená jen na mši, i když mše zůstává jejím středem. „Mše svatá“ je dnes nejobvyklejší, ale ne jediné označení pro to, co v minulosti mělo i jiné názvy. Sv. Pavel mluví o „stolu Páně“. Skutky apoštolů užívají výrazy „lámání chleba“. Slyšíme také často mluvit o slavení eucharistie, což znamená díkůčinění. I to bylo v určitém období křesťanského starověku označením pro mši.⁸

Bohoslužba je považována za smysluplnou, je-li pochopena jako napomenutí a požadavek vůči obci. „Mezi námi musí vládnout takový duch, v němž každý přistupuje ke svému bližnímu, přijímá souseda, povzbuzuje bratra, nikoho nenechává ležet stranou, pomáhá nést starosti druhého, modlí se za něj, hovoří s ním, má ho v úctě, přijímá nově příchozího, nabízí domov cizinci, je pohostinný, radostný, stojí po boku trpícímu, navzájem se předchází ve výrazech úcty, víra druhého mu není lhostejná;

---

⁴ Srov. <https://www.vira.cz/texty/otazky-a-odpovedi/bohosluzba-a-mse-rozdil>

⁵ Srov. TICHÝ, Radek. Mše svatá pro začátečníky i mírně pokročilé. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018, s 6.

⁶ Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 17.

⁷ Srov. REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. Voznice: Leda, 2012, s 412

⁸ Srov. <https://www.vira.cz/texty/otazky-a-odpovedi/bohosluzba-a-mse-rozdil>

duch, v němž nikdo neříká: co je mi do toho – duch, v němž není místo pro zanedbání dobrého a kde také všichni přijímají odpovědnost za celek.“ (Gotthard Richter).⁹

2.1. Nositelé liturgie

Bohoslužbu nemůžeme vysvětlovat jako akci, která probíhá v kostele. Není to služba, které se účastní různé skupiny lidí, ale je potřeba ji chápat jako dílo celého Božího lidu ve spojení s jeho hlavou – Kristem.¹⁰

2.1.1. Kristus

Kristus je hlavním aktérem liturgie. Protože On je prostředník mezi Bohem a lidmi, ten, který na zemi naplnil dílo vykoupení lidstva a dokonalé oslavy Boha, což se zpřítomňuje právě při slavení mše svaté. Podle pokynů k misálu je „skutečně přítomen v samotném shromáždění, jež se schází v jeho jménu“, „v osobě sloužícího kněze“ a „ve svém slově a podstatně a trvale pod eucharistickými způsoby.“¹¹ Bez jeho přítomnosti by mše svatá byla jen setkáním věřících.

2.1.2. Církev

Při liturgické slavnosti církev představuje skupina věřících. Protože některé úkony podléhají vydaným směrnicím, mohou je vykonávat jen nositelé úřadu, ale nositelem liturgie je celé shromáždění, a tedy i laici.

Zákonně pověřené osoby

Dokonalou veřejnou bohoslužbu konají jménem církve zákonně pověřené osoby za použití úkonů schválených církevními představenými.

- Biskupové – vykonávají službu posvěcování, v sobě svěřené církvi řídí a podporují veškerý liturgický život a dozírají na něj.
- Kněží – jsou vysvěcení k tomu, aby pod vedením biskupa konali bohoslužby a posvěcovali lid (kánon 834–835).¹²
- Jáhni – diakonát (jáhenství) je samostatný stupeň svěcení, který je těsněji spjat s pastýřským úřadem v církvi. Jáhen je pomocníkem kněze. Proto stojí od začátku bohoslužby po boku kněze. Zjednodušeně se dá říct, že je pomocníkem

---

⁹ Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 24

¹⁰ Srov. ADAM, Adolf. Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj. Praha: Vyšehrad, 2001, s 17.

¹¹ Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 26

¹² Srov. Kodex kanonického práva. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, 1994, s. 381

knězi. Pokud není ministrant, vykonává jeho úkoly.¹³ Rolí jáhna je i vést liturgii slova, pokud nemůže probíhat mše svatá z důvodu nepřítomnosti kněze.

Biskup nebo kněz mají nezastupitelnou úlohu při předsedání mše svaté. Jsou totiž znamením Kristovy přítomnosti, dosvědčují, že Kristus společenství shromažďuje, dává mu své tělo a buduje svoji církev.¹⁴

Laici

Při bohoslužbě mají dělat vše, co jim přísluší z povahy věci a podle liturgických předpisů. Nejedná se jen o ministranty, ale o všechny, kteří se mše svaté účastní. Účastnit se mohou různými způsoby, např. předčítání úryvků (čtení), zpěv žalmů, přinášení darů, účast v kostelním sboru a jiné. Žádné liturgické právo nestanovuje zásadní rozdíl mezi muži a ženami.¹⁵ Velmi častou otázkou tedy je, zda i ženy mohou být ministrantkami. Protože to církev nezakazuje, v některých farnostech se ministrantky objevují, je jich ale málo. Často se ženy objevují v roli lektora, který během mše svaté předčítá shromáždění liturgické texty.

2.2. Bohoslužba

První společná shromáždění křesťanů, z nichž se vyvinula dnešní podoba slavení mše svaté, jsou popisována již v Písmu svatém. Hovoří o nich Skutky apoštolů i všichni evangelisté. Shromáždění křesťanů probíhala „první den v týdnu“, v den vzkříšení, v „den Páně“, křesťané tím plnili výzvu Ježíše Krista „To činite na mou památku“¹⁶.

Ústředním obsahem těchto shromáždění je večeře Páně, památka smrti a zmrtnýchvstání Páně, tedy Velikonoce. Nedělní spojení shromáždění se slavností eucharistie vyžaduje sama podstata obce. Propojují se zde tři základní funkce křesťanské obce:

- Dosvědčování víry (martyria).
- Slavení víry (liturgia).

---

¹³ Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 32

¹⁴ Srov. LUSTIGER, Jean-Marie. Tajemství eucharistie. Mše svatá. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. s. 30

¹⁵ Srov. Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 31

¹⁶ Lukáš 22,19

- Uskutečňování víry (diakonia).¹⁷

2.2.1. Předpisy pro mši svatou

Pro chování věřících při mši svaté misál neuvádí mnoho předpisů, vzhledem k tomu, že je určen církevním obcím v celém světě. Přináší doporučení, ve kterých situacích je vhodné sezení, stání, klečení.

Stání – vyjadřuje úctu, ale také radost a připravenost naslouchat. Pro rané křesťanství to byl běžný postoj při bohoslužbě. Podle nového misálu by se měl podíl stání zvýšit – od vstupního zpěvu po vstupní modlitbu, při zpěvu aleluja před evangeliem a při evangeliu, při vyznání víry, při přímluvách a od modlitby nad dary po přijímání. Při druhé eucharistické modlitbě je přímo řečeno: „Vzdáváme ti díky za to, že smíme stát před tebou a můžeme ti sloužit“.

Sezení – je vhodné k rozjímání a naslouchání. Lid proto sedí při čtení liturgických textů, před evangeliem, při žalmu a při kázání.

Klečení – vyjadřuje pokoru, pokání a klanění. Vhodné je klečat při slovech ustanovení eucharistie.¹⁸ Objevují se však i názory, které klečení nedoporučují, protože prý nepřísluší spasenému člověku. Tento názor možná vychází ze starého Řecka, podle kterého je nedůstojné.¹⁹ Klečat při modlitbě je však přirozené, klečel i Ježíš v Getsemanské zahradě: Pak se od nich vzdálil, co by kamenem dohodil, klekl a modlil se.²⁰

2.2.2. Části mše svaté

Mše svatá má tyto základní části:

- Vstupní obřady – úkolem je vytvoření společenství a dispozice ke slavení mše svaté, konkrétně úkonem kajícího.
- Bohoslužba slova – jedná se o čtení liturgických textů (o nedělích bývají většinou tři), homilie, přímluvy.
- Eucharistická slavnost – je to střed a vrchol celé slavnosti, který sestává z přípravy darů, proměňování a přijímání eucharistie.

---

¹⁷ Srov. Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 57

¹⁸ Srov. tamtéž, s 63

¹⁹ Srov. RATZINGER, Joseph. Duch liturgie. Brno: Barrister & Principal, 2006, s 162-163

²⁰ Lukáš 22,41

- Propouštění – věřící jsou vysláni vrátit se ke svému dílu s tím, že mají chválit a dobrořečit Pánu, na cestu získávají požehnání.²¹

2.2.3. Hudba při mši svaté

Hudba, respektive zpěv, v liturgii má své místo. Navazuje totiž již na Starý zákon, kde najdeme první zmínku o zpěvu již po přechodu Rudým mořem: „Tehdy zpíval Mojžíš a synové Izraele Hospodinu tuto píseň“.²² Hudba při bohoslužbě tvoří podstatnou část liturgie, dokáže blíže přiblížit, co se děje a navodit slavnostní pocit. Má totiž svoji funkci, např. vstupní zpěv navozuje společné slavení bohoslužby. Důkazem o tom, že hudba je podstatnou součástí bohoslužby, je to, že o ní hovoří i Konstituce o posvátné liturgii.

---

²¹ Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 80-117

²² Exodus 15,1

3. Svátky liturgického roku

Svátky jsou momenty, které jsou svým způsobem připomenutím základního smyslu života. Jedná se o povýšení lidské existence. Slavit znamená vyjadřovat souhlas se světem. Svátek je přerušování všedních aktivit a vznik touhy po radosti. Při slavení dochází k přitakání bytí a vytváří se společenství.

V průběhu roku slaví církev dva základní typy svátků:

- Prvotní podobu svátků – jedná se o jedinečné události, např. narození nebo svatba.
- Periodicky se opakující svátky – jsou památkami na historické události spásy.²³

Mezi liturgická období intenzivně prožívaná ve farních obcích patří zejména:

- Doba adventní
- Vánoce
- Doba postní
- Velikonoce

3.1. Doba adventní

Adventní doba vznikla podle vzoru přípravné doby na Velikonoce. Dnes už není jen dobou kající, ale spíše dobou radostného očekávání. Stejně jako o Velikonocích se o nedělích nezpívá Gloria. Důvodem je, aby andělský zpěv pastýřů „Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle“²⁴ o Vánocích zazněl jako nové poselství.

Pozadí liturgie adventní doby vytváří také lidové obyčeje. Na jedné straně se pojí s očekáváním Vánoc, ale na druhé straně s předkřesťanskými zvyky spojenými se zimním slunovratem.²⁵ Není na škodu některé tyto obyčeje zapojit i do liturgie, pokud nenarušují její ráz.

3.2. Vánoce

Vánoční doba začíná v předvečer Vánoc mší svatou na Štědrý večer. V průběhu liturgických textů se velebí příchod Božího Syna, který přináší světu spásu. Omylem bývají Vánoce považovány za největší křesťanský svátek.

---

²³ Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 129

²⁴ Lukáš 2,14

²⁵ Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 135–136

Vánoce sestávají ze svátků:

- Narození Páně.
- Svátek Svaté Rodiny.
- Slavnost Boží Matky Marie.
- Zjevení Páně.
- Křest Páně, jímž končí vánoční období.

3.3. Doba postní

Jedná se o období přípravy na Velikonoce. Trvá čtyřicet dní, které připomínají mimo jiné Ježíšův půst na poušti, putování Izraelitů na poušti, nebo Jonášovo kázání obyvatelům Ninive k pokání. Začíná Popeleční středou a vrcholí Svatým týdnem, který začíná Květnou nedělí. Květná neděle je šestou nedělí postní. Připomíná Kristův příjezd do Jeruzaléma zdobený palmovými ratolestmi, a blížící se Kristovo utrpení čtením pašijí.²⁶

3.4. Velikonoce

Vrcholem křesťanství jsou Velikonoce, které spočívají ve slavnosti tří velikonočních dnů utrpení, smrti a zmrtvýchvstání Páně. Je důležité si uvědomit, že Zelený čtvrtek a Velký pátek nejsou jen dny příprav na Velikonoce, ale jsou jejich součástí.²⁷

3.4.1. Zelený čtvrtek

Bohoslužba Zeleného čtvrtku zdůrazňuje ustanovení večeře Páně. Aby se zdůraznila jednota společné večeře, měla by se sloužit v obci jen jedna, a přijímání by mělo být pod obojí způsobou z důvodu naplnění této večeře.²⁸ Český název vychází z německého „Gründonnerstag“. Jedná se pravděpodobně o mylnou etymologii. Původně se vycházelo spíše ze slovesa „greinen“, které znamenalo plakat či naříkat. Tento den totiž patřil smíření veřejných hříšníků.²⁹

---

²⁶ Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 150-153

²⁷ Srov. tamtéž, s 155

²⁸ Srov. tamtéž, s 155

²⁹ Srov. ADAM, Adolf. Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj. Praha: Vyšehrad, 2001, s 361.

3.4.2. Velký pátek

Na Velký pátek se neslouží žádná mše, probíhají pouze obřady sestávající z bohoslužby slova, uctívání kříže a přijímání. Čtené pašije připomínají Ježíše jako znamení vykoupení.³⁰

3.4.3. Veliká noc

Slavení vzkříšení v průběhu Veliké noci je provázené slavením velikonočního světla. Součástí jsou také křestní obřady, mnohdy spojené i se samotným křtem. Celá bohoslužba je nejen oslavou vzkříšení, ale i připomínkou záchranu izraelské lidu Hospodinem. Bohoslužby Veliké noci začínají po západu slunce. V poslední době se začíná objevovat varianta, kdy bohoslužby začínají časně ráno, mnohdy ještě za tmy kolem páté hodiny, a vyvrcholení slavnosti vzkříšení je již za jitřního světla.³¹

3.4.4. Boží hod

Slavit křesťanské Velikonoce v neděli bylo stanoveno podle zvyku z Říma, ke kterému se přiklonil První nicejský koncil v roce 325. Termín tak připadá na neděli po prvním jarním úplňku.³² V průběhu mše na Boží hod probíhá zvyk žehnání pokrmů. Tento zvyk je chvílí, kdy je pronášena modlitba nad Božími dary, ale nejedná se o věci, ale o ty, kteří chtějí nacházet cestu k Bohu.³³

---

³⁰ Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 155-156

³¹ Srov. tamtéž, s 155-158

³² Srov. RATZINGER, Joseph. Duch liturgie. Brno: Barrister & Principal, 2006, s 87

³³ Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 158

4. Mše svaté s účastí dětí

Malé dítě účastníci se události, které nerozumí, se nudí a tuto událost pak narušuje. Ať už se jedná o rušení hovorem, pohybem nebo třeba i pláčem. Takovou událostí, které nerozumí, je i mše svatá. Všechny texty i úkony jsou dětskému světu vzdálené, nepochopitelné. Pokud navíc nevidí ani na oltář, nedokáže se vůbec na nic soustředit.

Schopnost soustředit se, ale se dá u dětí rozvíjet. Jen je potřeba se na to zaměřit. Pokud dostane dítě vysvětlení, co se děje, má možnost začít chápat, že mše má svůj řád a že je „normální“ na mši svatou chodit. Časem pochopí i to, že se zde děje něco velmi zvláštního. Je tedy zcela nepopíratelné, že je důležité, aby se již i malé děti zúčastňovaly slavení mše svaté. Tajemství, která jsou při něm zjevována, a dary, jež díky němu dostáváme, jsou nezměrné. A nezáleží zde na pohlaví ani věku, jsou dány všem lidem stejně.

Nejlepším způsobem, jak dítěti mši vysvětlit, je uzpůsobit ji dětskému vnímání. Zaměřit se na to, že se jedná o mši, které se účastní děti. Nesmí se však stát, aby bohoslužba byla hrou, a to ani pro děti, ale ani pro ty, kteří ji dětem připravují.³⁴

Pokud se hovoří o mši s účastí dětí, je možné rozdělit ji na dva typy:

- Mše pro dospělé s účastí dětí,
- Mše pro děti s účastí menšího počtu dospělých.

4.1. Mše pro dospělé s účastí dětí

Jedná se většinou o mše svaté o nedělích a svátcích. Není v možnostech žádné farnosti, aby zajistila tyto mše pouze pro děti a jejich příbuzné. V kostele totiž v neděli probíhá většinou jen jedna mše svatá. Někdy se stává, že je mší svatých více, ale většinou se tak děje ve velké farnosti ve městě. Ale ani ve městě se mnohdy nenajde tolik rodin s dětmi, aby jedna mše byla pouze pro ně a mohla být vedena jako pro děti. Možností je mši svatou pro dospělé přiblížit dětem. Je potřeba myslet na to, že dítě se na žádné mši nesmí cítit jako přehlížené, nebo dokonce mít pocit, že překáží. Ze způsobu slavení mše svaté pro dospělé dítě nemá možnost se jí aktivně účastnit, a hlavně všemu nerozumí. Existují možnosti i takovou mši částečně zaměřit na děti. Příležitost je třeba v rámci

---

³⁴ Srov. DŘÍMAL, Ludvík. 2013. Účast dětí na eucharistii. Poznámky z pohledu katechetiky. Fórum pastorálních teologů X. Tajemství eucharistie: Pascha, oběť, iniciace a spiritualita. s. 211

homilie. Na začátku stačí pronést pár slov k dětem, položit jim nějaké otázky a tím děti zapojit. Děti mohou být zapojeny i aktivně, například mohou přinášet obětní dary.³⁵

Možnost, jak zapojit děti do mše svaté, je věnovat se dětem mimo prostor kostela. Velkou výhodou je, pokud se v kostele nachází zákristie, kaple, nebo místnost pro děti, kde může probíhat program přizpůsobený věku dětí. Tento prostor se dětem připraví tak, aby se zde děti cítily dobře, ale aby pořád vnímaly, že se nachází v kostele, v Domě Páně.³⁶ Dětem se zde přiblíží některé čtení způsobem, který je dítěti blízký. Po tomto programu se vrátí do kostela a dále se účastní bohoslužby oběti s ostatními věřícími.

Děti jsou ze své podstaty velmi rády odměňovány za své úspěchy. Tím v nich vytváříme sebeúctu a sebedůvěru.³⁷ Děti jsou za pochvaly šťastné a cítí se spokojené. Naším přáním je, aby se takto cítily i v kostele. Je proto vhodné pochválit je za jejich účast na mši svaté. Ocenit jejich pozornost a případnou aktivitu při homilii. Odměnou pro ně může být určitá forma agapé, např. společná návštěva farní kavárny po mši svaté spolu s ostatními účastníky bohoslužby, tedy i s ostatními dětmi, se kterými se mše svaté zúčastnily.

4.2. Mše svatá s účastí menšího počtu dospělých

Pokud ve farnosti je slaveno v neděli více mší a navštěvuje je dostatečný počet rodin s malými dětmi, je vhodné jednu mši vybrat a dětem její průběh přiblížit. Možností, jak přiblížit mši svatou dětem, je několik. Může se snížit počet čtení a zpěvy během mše svaté mohou být z dětských zpěvníků, např. Hosana. Během těchto mší, pokud budou opravdu rodinami s dětmi využívány, určitě nebude v kostele klid. Je proto důležité tuto informaci v rámci rozpisu bohoslužeb sdělit všem ostatním. Může se totiž stát, že na chování dětí přijdou stížnosti, že jsou hlučné apod. Kostelů, kde by mohla být takto nedělní mše pro děti zaměřena, je ale velmi málo.

Ve všední den se může konat mše, která je připravena přímo dle potřeb dětí. Začíná již vstupními obřady, kdy je možné některé části vypustit. Je však potřeba naplnit význam vstupních obřadů, jak bylo popsáno výše, tj. vytvořit společenství a připravit se na slavení mše svaté.

---

³⁵ Srov. Direktorium, Olomouc: MCM, 1992, s 8

³⁶ Srov. LELUBRE, Felix a Andre LAUERTIN, Einführung der Kinder in die Liturgie, München, Verlag J. Pfeifer, 1965, s 13-14

³⁷ Srov. SMAHEL, Rudolf. Rozhlasové přednášky o výchově dětí. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2010, s 65

Náměty, jak děti zapojit do mše svaté můžeme najít také v zahraničních katechetických přístupech:

- Katecheze dobrého pastýře,
- Bohoslužby ve znamení cesty,
- Projekt Emauzy.³⁸

4.2.1. Zapojení dětí do mše svaté

Na mši svaté zaměřené pro děti je možné změnit počet čtení. Pro dítě je obtížné vnímat slova čtení, tak jak jsou napsána, tedy pro dospělé posluchače, a tím pádem nemusí po celou dobu udržet pozornost. Počet čtení tak může být snížen, a to až na jedno, ale určitě musí být evangelium. Následná homilie by měla být zaměřena jen na děti. Nemusí reagovat na žádné čtení, ani na evangelium, ale měla by se týkat některé skutečnosti z celku slavení mše, např. některé modlitby, která je při ní pronášena, nebo světce, k jehož cti se mše svatá slaví. Pokud se podaří aktivně zapojit děti otázkami, lépe se tak udrží jejich pozornost a tím i déle vydrží jejich soustředění.

Při mši je velmi důležité zapojení dětí do mše, nejlépe během celé mše. Jedním ze způsobů zapojení je zpěv. Děti se ke zpěvu více připojí, pokud během mše zpívá dětský sbor a zpívají se písně určené pro děti. Dětský sbor je pro děti zajímavý už i tím, že v něm zpívají kamarádi a dítě touží po tom, až bude velké v tomto sboru zpívat. Protože děti ve věku tři až šest let ještě neumí číst a neznají noty, je potřeba děti na písně připravit. Jednou z možností je, že rodiče děti písně, které se budou zpívat, naučí doma. Texty můžou být rozdány rodičům na mši svaté týden dopředu, nebo na farních stránkách najdou seznam písní na danou mši svatou, případně i odkaz, kde si texty můžou stáhnout. Další variantou, jak děti připravit na písně, je společné setkání dětí ještě přede mší, např. v zákristii. Písničky se zde naučí, respektive zopakují. Pro malé děti je lepší, pokud se písně opakují častěji. Učit se každý týden novou píseň malé děti nemusí zvládnout. Pokud by dítě většinu písní neznalo, nemohlo by se do žádného zpěvu zapojit. Dítě se potom začne nudit a mše svatá už ho nemusí těšit a může příště odmítnout na mši svatou jít. Při setkání dětí přede mší může proběhnout i malá příprava na evangelium, aby děti věděly, o čem se bude číst. Pokud je mše svatá při příležitosti nějakého svatého nebo svátku, může se i tento vysvětlit. Tuto přípravu může vést katecheta, ale není problém, pokud ji vede někdo z rodičů. Rodič totiž z vlastní zkušenosti zná nejlepší způsob, jak dětem sdělovat informace, aby jim rozumělo.

---

³⁸ Srov. DŘÍMAL, Ludvík. 2013. Účast dětí na eucharistii. Poznámky z pohledu katechetiky. Fórum pastorálních teologů X. Tajemství eucharistie: Pascha, oběť, iniciace a spiritualita. s. 214

Další částí mši, které se děti mohou aktivně účastnit jsou přímlyvy. Děti jsou již v malém věku schopny pochopit, že přímlyvy jsou jejich prosba k Ježíši Kristu za věci, které mají rády. Nejčastěji se tak budou opakovat prosby za rodiče, sourozence a kamarády. Dítě bude ale nadšené, že celý kostel se právě teď za jejich přání modlí. U dětí kolem šestého věku je již vhodné, aby dostalo od rodičů nápoředu, za co mohou prosit. Možností je zaměřit se na situaci, která je v dané době aktuální, nebo téma, které třeba i děti trápí, protože o něm slyšely mluvit rodiče nebo zaslechly informaci ve sdělovacích prostředcích. Dítě pak může pronášet prosby za lidi, kteří žijí ve válce, za nemocné, za opuštěné.

Přinášení obětních darů je opět možností, jak děti aktivně do mše svatě zapojit. Nesmí se ovšem zapomínat na to, že děti jsou ve své podstatě soutěživé, a že každé z nich má přání přinášet obětní dary. Zde mají důležitou roli rodiče, případně další doprovod dětí. Musí se určit, kdo bude přinášet obětní misku a konvičky. Aby to ostatním nebylo líto, že nic nemají, je vhodné připravit na stolek s obětními dary i něco pro ostatní. Tento přinášený dar by měl splňovat nějakou symboliku. Velmi jednoduchým, avšak významným symbolem pro děti je srdce. Samo o sobě pro ně představuje radost, něco milého, co mají rády. Na rodičích je pak vysvětlit, že srdce je symbolem lásky Ježíše Krista k nám věřícím. Proto se ve farnosti mohou vyrobit papírová srdíčka, která se pak přede mší přidají k obětním darům. Ještě větší význam pro děti budou tato srdce mít, pokud si je samy připraví. Děti si srdce nemusí vyrábět doma s rodiči. Vhodným způsobem je sejít se s ostatními dětmi na této výrobě. Během tvorby je příležitost dětem vysvětlit symboliku srdce. Dítě si pak před průvodem s obětními dary jedno srdíčko vezme a předá ho knězi. Tato srdíčka kněz může vložit do připravené vázy u obětního stolu a děti je mají před sebou a cítí důležitost ze své účasti v průvodu. Místo srdíček děti mohou přinášet jiné dary, které do konce mše svaté zůstanou před oltářem a ozdobí tento prostor, např. květiny.

Specifickou částí bohoslužby oběti je příspěvek do sbírky. Jedná se o projev bratrské lásky spočívající v podílení se na potřebách církve³⁹. Proto je vhodné dětem tento projev vysvětlit a umožnit jim, aby přispěly ministrantům do sbírky.

Protože děti mají rády kontakt, je vhodné, spojit se s ostatními k modlitbě Otče náš. Děti se drží za ruce společně se svými rodiči a kamarády. Jedná se o gesto, kdy liturgie je

---

³⁹ Srov. LUSTIGER, Jean-Marie. Tajemství eucharistie. Mše svatá. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. s. 76

doprovázena vlastním postojem.⁴⁰ Vzhledem k tomu, že modlitbu Otče náš slýchají od samého narození, obvykle slova znají velmi brzy, a tak se dokážou i slovně připojit ke společné modlitbě.

Pozdravení pokoje odkazuje na pokoj, který je darem zmrtvýchvstalého Krista. Jedná se o gesto, kterým se děti do průběhu mše rády zapojují. Je potřeba jim vysvětlit, že tímto podáním ruky se společně s Kristem vytváří jednota s ostatními.⁴¹ Rodiče musí děti pohlídat, aby toto gesto se nestalo pokynem k běhu po kostele, ale opravdu předáním pokoje.

Malé děti nemohou přijímat svátost oltářní. Je pro ně ovšem velmi důležité připojit se se svými rodiči do průvodu a přijmout od kněze požehnání. Pocitu důležitosti nabývají, pokud před knězem naznačí symbolem prstu přiloženého na rty, že ještě nemohou svátost oltářní přijímat.

Aby děti odcházely z kostela s radostí, je vhodné závěrečnou píseň po požehnání ještě více dětem přiblížit. Protože malé dítě velmi rádo tančí a jinak se pohybuje⁴², je vhodné zařadit na konec mše píseň s ukazováním. Na tuto píseň se děti můžou připravit přede mší svatou v zákristii, ale protože vzhledem ke svému věku nemají možnost si zapamatovat slova i gesta, je nutné, aby někdo z dospělých ukazoval. Pokud je možné, aby se k tomuto závěrečnému zpěvu mohla připojit i většina členů dětského sboru, může toto ukazování převzít některý ze členů. Vhodnou písničkou pro takové ukazování může být např. píseň Pampelišky.

Po takovéto společné mši svaté je dítě šťastné. Zatím nevnímá přítomnost Ježíše Krista duchovně, ale prožívá radostné společenství s kamarády a rodiči. Již při odchodu z kostela se tak těší na další mši svatou zaměřenou na děti.

Tento způsob slavení mše svaté s dětmi může obohatit i dospělí. Dospělí mají totiž možnost prožívat úlohu dětí v křesťanském společenství. Všimnout si radosti, kterou děti při prožívání mše svaté mají. Dospělí totiž často mši svatou s radostí prožít už neumí.

---

⁴⁰ Srov. TICHÝ, Radek. Mše svatá pro začátečníky i mírně pokročilé. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018, s. 60.

⁴¹ Srov. SURMA, Barbara a Krzysztof BIEL, Já jsem dobrý pastýř. Průvodce programem Katecheze dobrého pastýře. Praha: Triton, 2018. ISBN 978-80-7553-530-6, s. 82-83.

⁴² Srov. SMAHEL, Rudolf. Rozhlasové přednášky o výchově dětí. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2010, s. 54

4.3. Místa pro děti

Dětem při průběhu mše svaté prospěje, pokud mají v kostele určena a označena místa taková, odkud mohou mši svatou sledovat, a to nejlépe s výhledem na obětní stůl a na ambon, tedy místo, kde se čtou liturgické texty. Dítě, které vidí, co se děje, je do děje vtaženo, a existuje tak větší příležitost, že nebude při mši příliš rušit. Již samotné přihlížení liturgii je důležitým aktem na mši svaté. Tím, že se dítě dívá, co se děje na oltáři, již se na mši svaté spolupodílí.⁴³

4.3.1. Vyznačené místo v kostele pro děti

Pro mši svatou s účastí dětí jsou takovým nejvýhodnějším místem přední lavice. Dětem mohou být připraveny i lavičky, pokud se do prostoru mezi lavice a obětní stůl vejdou. Z tohoto místa děti vidí všechno dění, a mohou se aktivně zapojovat.

V případě mší s převažujícím počtem dospělých, kdy se přítomné děti aktivně nezapojují, může být určené místo také v této přední části kostela. Vzhledem k tomu, že kostel můžou navštívit i věřící, kteří nejsou pravidelnými účastníky bohoslužeb v daném kostele, je vhodné tato místa viditelně označit, aby pro děti zůstala volná. Může být i uvedena poznámka, kterých mší svatých se toto vymezení týká.

Takto označená místa při mši pro dospělé s účastí dětí jsou vhodná spíše pro děti, které mši svatou dokážou již prožít bez většího vyrušování. Mělo by se totiž mít na paměti, že pláč malých dětí je velice pronikavý a obtížně ignorovatelný. Taktéž jejich neklidné poposedání může vyrušovat. Nejedná se jen o vyrušování ostatních věřících, kteří se mše svaté účastní, ale mohou být i příčinou obtížnějšího soustředění pro kněze, který slouží mši svatou. Pokud v kostele existuje možnost najít pro děti jiný prostor, kde jejich vyrušování nebude tak znatelné, je tedy s ohledem na nejvyšší posvátné dění, jímž je mše svatá, žádoucí, rodiny do těchto prostor směřovat. Někdy jsou kostely uspořádány tak, že na dění u obětního stolu je vidět z boční kaple. I tento prostor tak může být pro děti vyhrazen. Velkou výhodou pak může být, pokud má kaple vlastní vchod. V těchto prostorách, které jsou částečně zvukově odděleny od ostatních věřících, je možné dětem mši svatou vysvětlit. Nápomocí k tomu můžou být dětské misálky, kterými si děti během mše mohou listovat a sledovat, kde se právě mše svatá nachází. Děti mají prostor, kde mohou klást rodičům otázky, které se mše svaté týkají, a tím více prožívat mši svatou a vlastně i prohlubovat svoji víru.

---

⁴³ Srov. GUARDINI, Romano. 2016. Kultický akt a současný úkol liturgického vzdělávání. *Salve. Revue pro teologii a duchovní život*, č. 1/16, s. 45

Ne vždy ale je možnost rodiny nasměrovat do boční kaple. Proto je potřeba najít jiné vhodné místo. Může být v zadní části kostela. Zde již hrají velkou roli rodiče. Musí děti usměrňovat, aby průběh nerušily. Je to obtížná role, děti totiž nevidí do přední části, a tak se mohou nudit a vyrušovat. Začnou si např. povídat a pobíhat z místa. Rodiče by i zde měli použít misálky a s dětmi mši svatou v nich sledovat.

Ať už je v kostele prostor pro děti vymezen v kterékoli části, rodiče musí své děti vnímat a věnovat se jim. Pokud dítě z nějaké důvodu začne mši narušovat, musí s nimi prostor kostele opustit. Protože dítě je tvor citlivý, je potřeba k vysvětlení jeho chování přistupovat s klidem. Je potřeba mu vysvětlit, co se stalo, že se musel kostel opustit a co se od něj dále žádá.⁴⁴ Až se dítě uklidní, mohou se spolu opět vrátit.

O tom, že účast dětí na bohoslužbách není jen otázkou katolické církve zde v Čechách, ale otázkou obecnou, mě přesvědčily návštěvy kostelů v anglickém Walesu, kde jsem se s prostory pro děti setkala. Byly většinou přímo v kostele a byly pro děti připraveny stále. Nacházely se zde nejen knížky a omalovánky s biblickou tematikou, ale také hračky. Prostor byl vybavením jasně označený a děti tak hned při příchodu do kostela vědí, kde je jejich místo.

4.3.2. Místnost pro rodiče s dětmi

Další z variant, jak najít kompromis mezi účastí dětí na mších pro dospělé s účastí dětí a zajištěním důstojných podmínek pro bohoslužbu, je vybudovat odlehlou místnost, kde rodiče můžou prožívat bohoslužbu s dětmi beze strachu, že děti svou hrou či pláčem budou obtěžovat okolí. Většina rodin, které se mší svatých účastní, totiž nemá jen jedno dítě. Takže sice starší sourozenec je již schopen mši vnímat a účastnit se jí přiměřeně svému věku, ale mladší toho ještě není schopen. Takže rodiče tento prostor potřebují, aby přítomnost všech dětí nerušila ostatní věřící. Existuje mnoho variant, jak to to provést. Jednou z možností je vytvoření místnosti, kde by pomyslnou zeď tvořilo průhledné sklo. Díky uzavřenosti místnosti by žádný zvuk, popřípadě jen minimální šel z místnosti ven, zvuk dovnitř by se přivedl chrámovým rozhlasem. Tento způsob je možný spíše v nových kostelích, které se začaly v české republice budovat až po roce 1989. Takovou místnost můžeme najít např. v Salesiánském kostele v Brně – Žabovřeskách. Dítě i jeho rodič se mše aktivně zúčastňují, neboť přes sklo stále vidí, co se děje u oltáře. Tato varianta nabízí stejné možnosti v tom, že zvědavému dítěti umožní

---

⁴⁴ Srov. SMAHEL, Rudolf. Rozhlasové přednášky o výchově dětí. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2010, s 62

sledovat obřady a bez potíží a strachu se zeptat, co se právě děje. Rodič může odpovědět nahlas, nemusí šeptat a dítě tak nedostane špatně slyšitelnou a tím pádem mnohdy i nepochopitelnou odpověď. A hlavně vůbec nemusí slyšet odpověď zamítavou s poznámkou, že na mši se nemluví, ať se zeptá později. Dítě totiž dlouho myšlenku nevydrží a po mši by si již nemuselo vzpomenout.

Další variantou je zdi oddělená místnost, nejčastěji se tak dají využívat zákristie. Děti jsou zcela oddělené od dění v kostele, tudíž ani svým pohybem a mluveným projevem nevstupují do mše. Ale protože dítě se stále nachází v prostorách kostela, osvojuje si základní návyky, které později využije ve své další cestě víry. Mezi ně například patří právě to, že v neděli se chodí do kostela. Velmi důležité pro dítě je i prožívání farního společenství. Časem i dítě pochopí, že toto společenství totiž není jen o kamarádech, se kterými se každou neděli setkávají, ale že společně tvoří rodinu Božích dětí. Prožívání mše svaté v tomto prostoru může pro některé rodiče působit tak, že jejich účast na mši svaté není plnohodnotná. Toto je možné vyřešit přímým přenosem dění v kostele pomocí přímého přenosu na televizní obrazovku. Rodiče se pomocí tohoto přenosu účastní mše a účastny jsou i děti. Ti také průběh mše mohou sledovat a opět zde mají prostor pro kladení otázek. Průběh mše nenarušují ani jejich mladší sourozenci, případně děti, které mají větší problém s udržením pozornosti. V těchto prostorách může docházet k tomu, že hra menších dětí bude svádět starší také k tomu, aby si hrály. Zde je nezastupitelná role rodičů, kteří musí své děti usměrňovat, aby se z tohoto prostoru nestala hrací místnost. Rodiče musí znát možnosti svých dětí, dokázat určit, zda je tato místnost ještě pro děti vhodná, nebo zda by již nebylo lépe přesunout se do kostela. Je potřeba, aby byli ohleduplní k ostatním rodinám a uvědomili se, že tento prostor není určen k tomu, aby své děti zde odložili a dále si jich nevšíkali.

4.4. Církevní svátky a mše zaměřené pro děti

Již malé děti je potřeba seznámit s tím, že v průběhu roku se střídají církevní období a probíhá oslava mnoha svátků. Ne vždy je v možnostech farnosti vytvářet v rámci těchto svátků speciální mši svatou pro děti. Ale i tak se tato období dají dětem představovat.

4.4.1. Doba adventní

Dítě ve věku tři až šest let samo o sobě nemůže poznat rozdíl mezi mší v období mezidobí a mší v době adventní. Je na rodičích a farním společenství jim tento rozdíl ukázat a dobu adventní vysvětlit. Je zbytečné poukazovat na to, že se během mše nezpívá Gloria. To je pro děti nepodstatný rozdíl. Děti si samozřejmě všimnou adventního věnce, který většinou mají i doma. Mnohdy ale netuší, co znamená, jak je

spojen s dobou adventní. Vlivem televize a obchodů si děti adventní dobu představují jako období, kdy mají napsat dopis Ježíškovi, co by chtěly pod stromeček. Takže úkolem je vysvětlit, že advent je dobou přípravy na narození Ježíše Krista.

Adventní věnce

V katolických kostelích se začaly objevovat až ve třicátých letech dvacátého století. Jsou převzaty z protestantské tradice a symbolizují naději. Čtyři svíce připomínají čtyři adventní neděle, které předchází vánoční době.⁴⁵ Společná výroba adventních věnců může být pro děti bohoslužbou slova, při které je dětem vysvětlena jeho symbolika a přiblížena tak doba adventní. Význam světla ukážeme tím, že se nejdříve v místnosti zhasne a pak se rozsvítí jedna svíce. Pro doplnění se dají přečíst slova proroka Izajáše.⁴⁶

Možnost, jak dobu adventní kromě adventního věnce ještě více dětem přiblížit, je připravit jim adventní kalendář. Ten neobsahuje odměny pro děti, ale přibližuje je k Vánocům. Na nástěnce visí obrázek, který je svým způsobem rozdělen na čtyři části. Pod nástěnkou jsou připraveny lepítka. Každému týdnu přísluší určitá část a tomu odpovídající barva lepítka. Za účast na bohoslužbě děti získají lepítka, které vloží do příslušné části. Vrcholem tohoto kalendáře může být nalepení svaté rodiny do středu obrazu. Děti tím, že postupně obrázek doplňují, vnímají, že se Vánoce blíží.

4.4.2. Vánoce

Ve většině kostelů se slouží půlnoční mše svatá. Této mše již děti nemají možnost se zúčastnit. Je však možné připravit pro ně tzv. malou půlnoční mši svatou, která začíná po setmění a předchází půlnoční mši svaté. Tímto způsobem se dá slavit spíše v kostelích, kde je více kněží. V tomto případě je potřeba, aby farnost věděla, že se jedná o mši svatou pro děti, a její průběh je tak dětem přizpůsoben.

Děti přicházející do kostela najdou již zaplněný adventní kalendář, ale překvapí je prázdné jesličky. Má to pro ně symbolizovat to, že přichází na oslavu narození Ježíše Krista, které teprve očekáváme. Na začátku mše svaté při slavnostním zpěvu Gloria pak kněz Jezulátko do Betléma odnáší. Děti tuto radostnou chvíli můžou doplnit zvoněním na zvonečky, které si na mši přinesly.

---

⁴⁵ Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 136

⁴⁶ Srov. SURMA, Barbara a Krzysztof BIEL, Já jsem dobrý pastýř. Průvodce programem Katecheze dobrého pastýře. Praha: Triton, 2018. ISBN 978-80-7553-530-6, s. 94.

S ohledem na očekávání vánočního stromečku a dárků děti velmi těžce udrží pozornost. Je proto možné při této mši svaté také vynechat nějaké čtení. S tím, že samozřejmě se nevynechává evangelium. Je vhodné zkrátit i délku homilie. I tak děti budou vyrušovat. Jako hudební doprovod ke mši se hodí stejně jako na jiné dětské mši zpěv dětského sboru.

I k době vánoční patří symboly, které podobně jako věnec v době adventní pochází původně z lidových obyčejů.

Vánoční stromky

Začaly se objevovat v osmnáctém století a byly převzaty z Německa. Strom je ve všech náboženstvích symbolem znamení života. Velkou roli hraje i v Písmu, kde se objevuje v ráji, a kříž, na kterém umírá Ježíš je také ze stromu. V kostele vánoční stromky prostor zdobí. Strom může být zdoben koulemi, které symbolizují plody života ze stromu v ráji. Někdy se strom zdobí i svícemi, které opět ukazují na velikonoční svíci a přenášení těchto velikonočních prvků do doby vánoční.

Děti vědí, že k Vánocům patří stromeček. Vědí, že i v kostele se tyto stromečky objeví. Pokud v průběhu adventu se najde skupina dospělých, kteří se s dětmi sejdou před dětskou mší svatou, mohou s dětmi připravit ozdoby na stromeček. Ozdoby by měly symbolizovat Vánoce. Vhodná je hvězda. Při výrobě je dobré dětem tuto symboliku vysvětlit. Přiblížit jim text z Písma svatého, kdy mudrcové z východu následují hvězdu, která je přivedla do Betléma.⁴⁷

Jesličky

Vyvinuly se ze středověkých vánočních her. Nejvíce se spojují se jménem sv. Františka z Assisi.⁴⁸

4.4.3. Doba postní

I v době postní je možné dětem připravit obrázek, podobný tomu z doby adventní, který nyní symbolizuje očekávání na Velikonoce. Vyvrcholením tohoto obrazu by měl být symbol vzkříšení Ježíše Krista. Děti při mši tentokrát nevidí žádnou symboliku jako věnec

---

⁴⁷ Srov. Matouš 2, 1-2

⁴⁸ Srov. RICHTER, Klemens. Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie. Praha: Vyšehrad, 1996, s 136

v době adventní. Je proto vhodné najít jiný způsob, jak vysvětlit, co doba postní znamená. Že je to doba přípravy na Velikonoce, doba odříkání. Odříkání se dá dětem názorně předvést. Pokud děti během roku dostávají po mši svaté malou sladkost, tak v době postní se tento zvyk zruší.

Protože v době postní probíhají pobožnosti křížové cesty, měly by i děti takovou křížovou cestou aspoň jednou projít. Křížová cesta je pro malé děti náročná. Je plná utrpení a bolesti. Děti takovéto situace přijímají těžko, proto je vhodné najít texty, které budou pro děti srozumitelnější a nebudou se tolik zaměřovat na Ježíšovo utrpení. Spíše se každé zastavení přiblíží dnešní době a vysvětlí se, jak správně žít. Pokud je možnost procházet křížovou cestu společně kostelem, je vhodné ji projít s křížem. Kříž musí být takových rozměrů, aby ho uneslo dítě. Kříž po celou dobu nemusí nést jedno dítě. Před začátkem je možné určit ty, kteří se budou mezi zastaveními střídát.

4.4.4. Velikonoce

Prožívat s malými dětmi velikonoční obřady je velmi obtížné. Ať už je to délkou těchto obřadů, množstvím lidí v kostele nebo třeba i pozdní dobou, kdy probíhají. Je proto pochopitelné, pokud se jich účastní jen ty děti, které jsou schopny pozornost udržet i za náročnějších situací. Velmi důležitá je ale role rodičů. Vysvětlení, co který den znamená, co se stalo, proč to tak slavíme.

Určitě je vhodná už účast na mši svaté na Boží hod velikonoční. Děti do kostela mohou přinést beránka nebo košíčky s pokrmy k posvěcení.

4.5. Vliv rodiny

I kdyby ve farnosti byla zřízena skupina, která bude mít za úkol připravit mše svaté pro dětské chápání a zajistit program tak, aby děti pochopily, co mše svatá znamená, nebude to mít žádný význam, pokud nebude fungovat příprava v rodině. Rodina má největší vliv na to, jak se bude dítě na mši svaté chovat. Pokud hovořím o rodině, nemyslím tím jen rodiče a případně starší sourozence. Velkou roli hrají samozřejmě i prarodiče a nesmí se zapomínat na kmotry. Jejich role nekončí přítomností u křtu svatého, ale jejich úkolem je napomáhat k tomu, aby dítě žilo křesťanským životem.⁴⁹

---

⁴⁹ Srov. Kodex kanonického práva. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, 1994, s. 397

Jakmile se rodiče jednou rozhodnou, že budou mít děti, musí si uvědomit, že začíná jejich velký úkol, vést je ke křesťanskému životu. K tomuto se vlastně zavázali již při přijetí svátosti manželství. Vedení ke křesťanskému životu neznamena jen chození v neděli do kostela. Rodiče se za své děti modlí, a hlavně se modlí s nimi. Modlitba je nezbytnou součástí křesťanského života. Je důležité, aby se rodiče modlili s dětmi pravidelně každý den. Je velmi dobře, pokud je v rodině pro modlitbu nastaven určitý rituál. Jedná se o scházení v pravidelné době a na stejném místě. Pokud u toho hoří svíce, je to dobře, neboť symbolizuje světlo Ježíše Krista, který je modlitbě přítomen. Modlitba nesmí být jen souhrn proseb, ale i poděkování a zhodnocení celého dne. Není potřeba, aby modlitba trvala dlouho, hlavně se děti nesmí začít nudit. Je vhodné ji právě z tohoto důvodu doplnit zpěvem.

Ke čtení Písma svatého je potřeba začít vést již od dětství. Protože texty jsou psané pro dospělé, a děti jim nerozumí, je vhodné s malými dětmi číst texty jim uzpůsobené, např. Bůh mluví ke svým dětem.

Právě proto, že děti potřebují svůj jazyk, je vhodné se připravit i na mši svatou. Před odchodem do kostela se rodina může sejít a společně se připravit na evangelium. Převyprávět ho jazykem, který je dítěti srozumitelný a zamyslet se nad tím, co znamená. V této chvíli je také vhodné vysvětlit liturgickou dobu, která právě probíhá.⁵⁰

Dítě potřebuje své jistoty. Je proto vhodné, aby rodiče s dětmi pravidelně navštěvovali stejnou mši svatou. Dítě je pak na prostor zvyklý. Potřebuje ale ke svému životu i známé tváře. Proto je dobré, pokud rodiče vedou děti i k jiným společným akcím farnosti. Tímto můžou být například farní poutě, výlety, křížové cesty v přírodě, nebo i nějaké zábavné programy, pokud je farnost pořádá, např. karneval před začátkem doby postní.

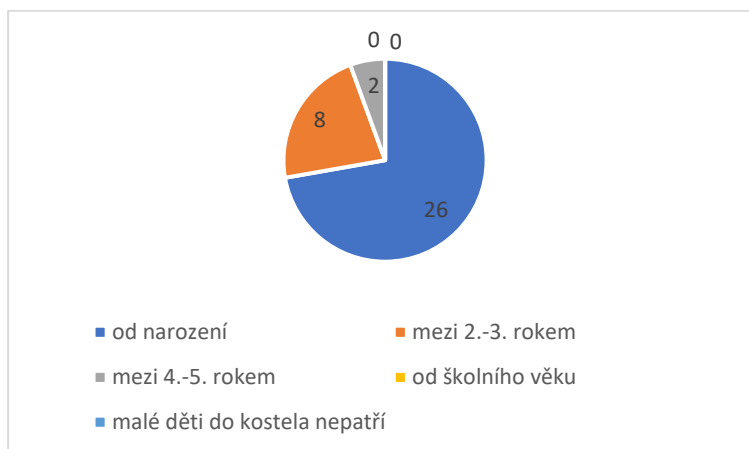
⁵⁰ Srov. GAJDA, Monika a Martin GAJDA. Rodiče v akci. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. s. 145

5. Anketa

Vzhledem k častým a mnohdy rozdílným debatám s účastníky mší ohledně přítomnosti dětí na mši svaté, jsem připravila krátkou anketu. Jejím záměrem bylo oslovit účastníky mší s otázkami a na jejich základech zkusit zjistit, zda si myslí, že děti na mše patří a co by bylo nejlepším způsobem, jak je zapojit. Vzhledem k tomu, že jsem si představovala, že účastníci ankety budou na otázky odpovídat hned při předání, jsou otázky položené velmi stručně. Pro ty, kteří by měli zájem některé body více rozepsat, případně uvést nějaký svůj osobní poznatek, byl připraven bod 12. Stručnost otázek byla při vyhodnocování účastníky zmiňována.

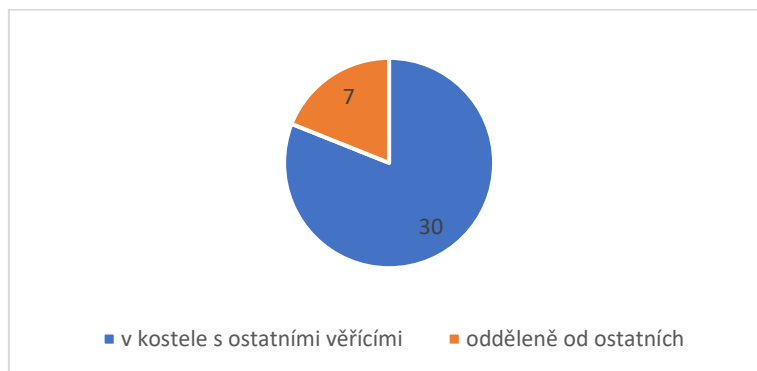
Bylo celkem připraveno osmdesát dotazníkových lístků. Čtyřicet bylo rozdáno účastníkům mší přímo v kostelích, a to ve městě Brně nebo na vesnicích v okolí Brna. Čtyřicet lístků bylo rozesláno prostřednictvím e-mailové korespondence. Osobní rozdáání bylo složité, nebyl totiž zájem ze strany oslovených si lístek převzít. Zpět se celkově vrátilo třicet šest lístků. Zde již nebylo hodnoceno, jestli lístek obdrželi e-mailem nebo osobně.

5.1. Kdy by se malé děti měly začít účastnit mše svaté

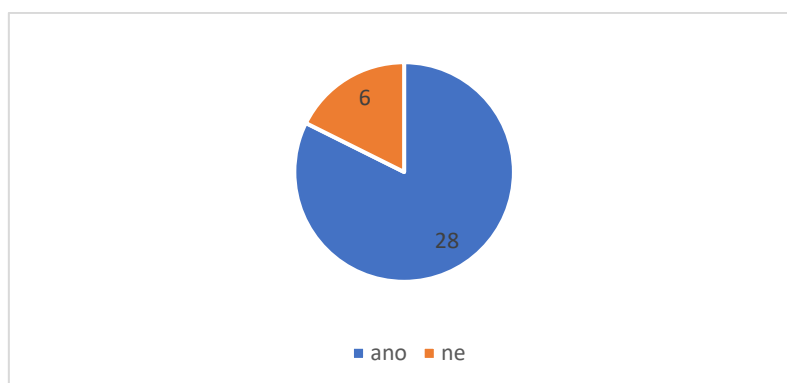
Mezi respondenty převládal názor, že děti se mají účastnit mše svaté již od narození. Dle všech odpovědí je patrné, že nikdo se nedomnívá, že je vhodné začít chodit až ve školních letech. Také se neobjevil názor, že děti do kostela nepatří.

5.2. Kde mají děti trávit mši svatou?

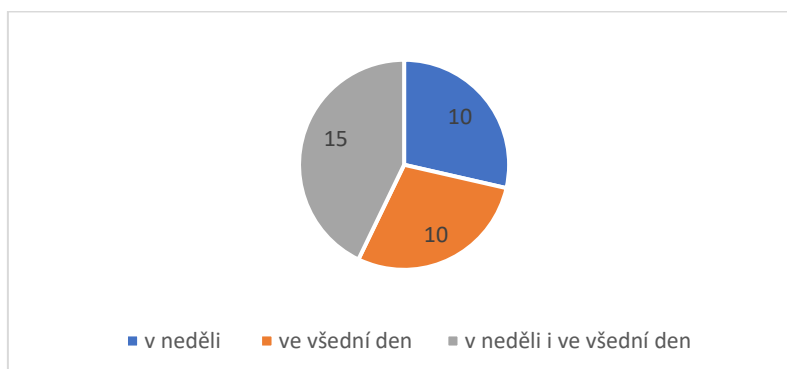
Většina respondentů uvedla, že děti by měly během mše svaté být v kostele spolu s ostatními věřícími. I když u otázky nebylo uvedeno, že může být označeno více odpovědí, u dvou odpovědí byly označeny obě možnosti.

5.3. Pokud jsou děti v kostele, je vhodné, aby měly určené místo před oltářem?

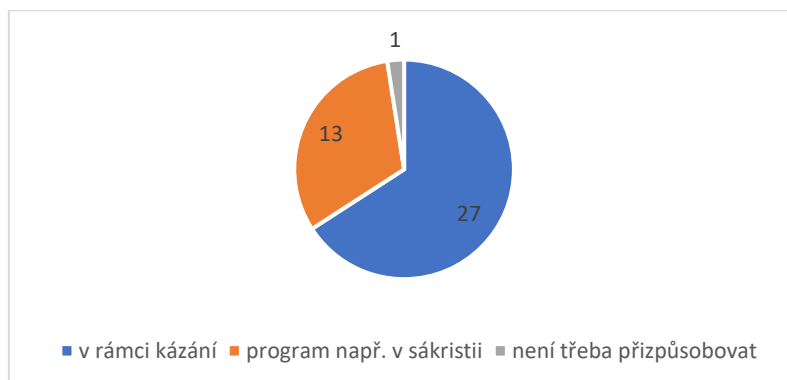
Pro variantu, aby dětem bylo určené místo před oltářem se rozhodla většina respondentů. Dva respondenti neoznačili žádnou z variant. Uvedli, že odpověď na tuto otázku není jednoznačná, není zde zohledněn např. věk dětí nebo jejich povaha.

5.4. Kdy by mše svatá měla být přizpůsobena dětem?

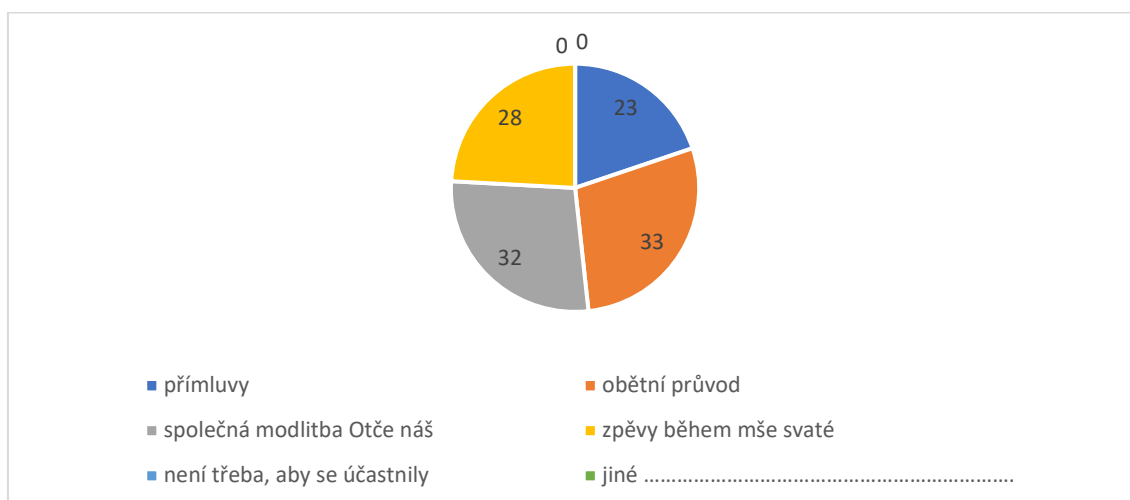
Odpověď na tuto otázku již nebyla tak jednoznačná, ale nejvíce hlasů získal názor, že dětem by se měla přizpůsobovat mše svatá v neděli i ve všední den.

5.5. Jak by měl být program mše svaté přizpůsoben dětem?

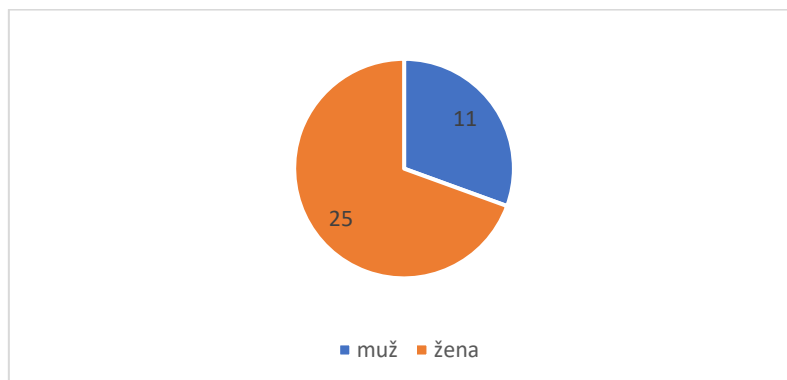
Nejčastější odpovědí bylo, že dětem by se mělo přizpůsobit kázání. Častý byl i názor, že by byl vhodný i program, např. v sákrstii. Opět zde u některých respondentů bylo označeno více odpovědí, i když v zadání otázky tato možnost nebyla uvedena. Jeden respondent označil, že není potřeba mši přizpůsobovat. Z odpovědi není patrné, jestli si myslí, že vůbec není třeba mši přizpůsobovat, nebo že jen nesouhlasí s uvedenými možnostmi.

5.6. Jakým způsobem se mají děti zapojovat do mše svaté?

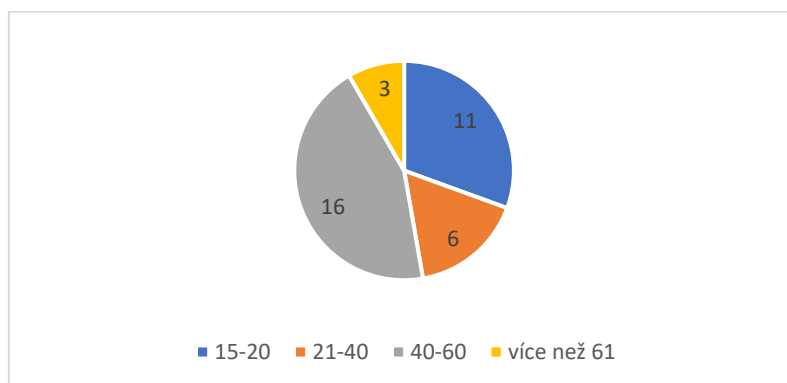
U této otázky bylo umožněno odpovědět na více možností. Skoro většina respondentů souhlasila se zapojením dětí v obětním průvodu a ve společné modlitbě Otče náš. Naopak nikdo neměl jiný návrh.

5.7. Pohlaví

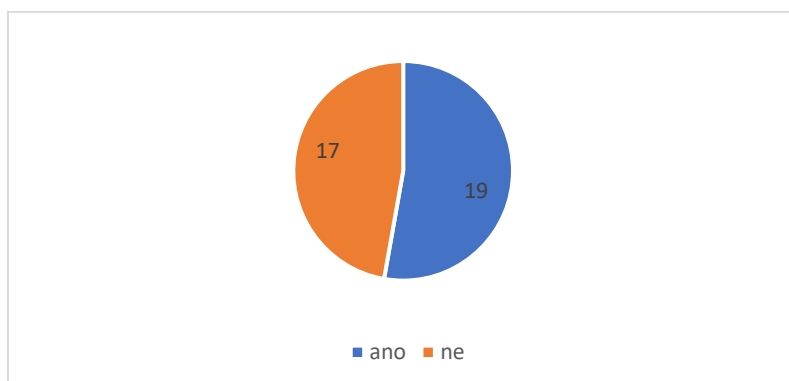
Více než dvě třetiny respondentů tvořily ženy.

5.8. Věk

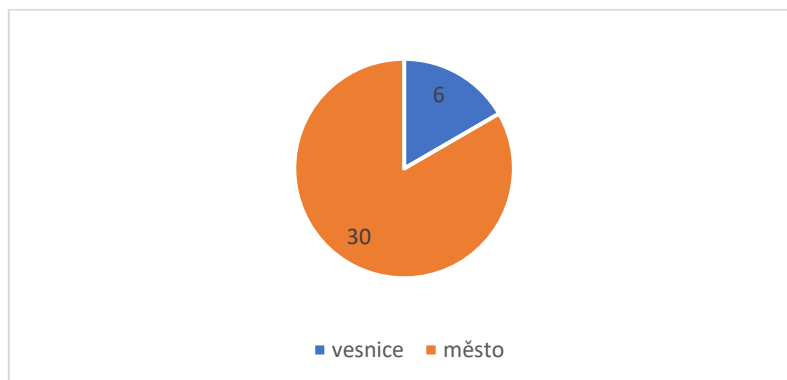
Z grafu vyplývá, že nejméně respondentů bylo ve věku nad 61 let. Již při předávání dotazníku bylo patrné, že odpovídat nechtějí. V kostele je těchto účastníků hodně a jejich názor tak v anketě chybí.

5.9. Máte děti?

V anketě je vyvážený poměr těch, kteří mají i nemají děti.

5.10. Místo bydliště

Více odpovědí bylo z města, respondentů, kteří pochází z vesnice, bylo pouze šest.

5.11. Účast na mši minimálně jednou týdně

Většina respondentů se pravidelně účastní mše svaté, pouze dva nejsou pravidelnými účastníky.

5.12. Vlastní poznatky k účasti dětí na bohoslužbě

Hodně respondentů využilo možnost vyjádřit se vlastními slovy k účasti dětí na bohoslužbách:

- Vadí mi bezohledný přístup rodičů k rušení jejich dětí.
- Znam farnosti, kde se práce s dětmi velmi vyzdvihuje na úkor jiné skupiny ve farnosti, např. seniorů nebo nemocných. Dětem se velmi přizpůsobuje „jejich“ mše svatá tak, že na ni ostatní věřící přestanou chodit.
- Další zkušenost z jiné farnosti je ta, že za celý rok se kněz při mši sv. o dětech vůbec nezmíní. Pouze na začátku školního roku se podají informace o výuce náboženství, jinak nic. Žádné mše sv. pro děti, žádná povzbuzení dětem v kázání.

- Myslím, že by děti neměly být vyloučeny ze společenství farnosti, tak jako by neměly být vyloučeny ze společenství rodiny.
- Je zapotřebí, aby se děti od malička zapojily dle svých možností, způsob a rozsah je individuální a měl by záviset na rodičích.
- Je zapotřebí vzájemné ohleduplnosti: rodičů vůči ostatním věřícím a tolerance těch, co děti nemají, k jejich potřebám a projevům.
- Pokud jsou děti na lavičkách, je důležité, aby byl u nich někdo, kdo je vede a vysvětluje, co se právě při mši děje
- Je hezké dávat dětem na konci mše individuální požehnání formou křížku na čelo.
- Není důležité, aby každá mše byla upravena pro děti, stačí jedna nedělní a jedna všední.
- Je vhodné připravit děti na mši před samotnou mší např. v zákristii.
- Je dobré, mají-li děti v kostele nějaký vzor.
- Děti by se měly účastnit mše svaté od narození. Pokud ovšem vyrušují, měl by s nimi rodič neprodleně odejít na místo, kde vyrušovat nebudou (místnost pro děti, venku přede dveřmi kostela).
- Odpovědi jsou zjednodušené, záleží na okolnostech. Každopádně by se na mši měli všichni cítit dobře, základní předpoklad je vzájemná tolerance a ohleduplnost
- Pokud dítě vyrušuje ostatní, je vhodné s ním odejít bokem, případně pryč, ale je dobré dětem příliš neustupovat a usměrňovat je. Není vhodné nechat děti běhat po kostele.
- Myslím, že je pro všechny lepší, když kněz s lidmi komunikuje a obzvláště s dětmi, tj. může i komunikovat to, že nějaké dítě zlobí moc nebo naopak míra zlobení mu přijde v pořádku.
- Neviděla jsem, že by v poslední době rodiče nosili dětem misálky, které by přiblížili to, co se právě děje. Takto by se daly dokoupit k zapůjčení při mši podobně jako kancionály.
- Na otázky 1-6 nejsou jednoznačné odpovědi, záleží na povaze dítěte, na programu mší, zda je v neděli více mší, zda jsou mše ve všední den, na uspořádání kostela a jeho zázemí.
- Je dobrý i čas, kdy jsou děti odvedeny a vyloženy jim dětským způsobem obsah evangelia. Místo před oltářem je vhodné při dětské mši, jinak u rodičů. Přizpůsobení je lepší ve všední den. Určitě děti zapojovat při dětské mši.

5.13. Závěr z ankety

Výsledky ankety naznačují, že je dobře, že se děti účastní mší svatých již od narození. Nejvíce se k otázce vyjadřovali obyvatelé měst a osoby mladší 61 let. Toto výsledky ankety částečně zkresluje. Existuje totiž určitě rozdíl ve skladbě věřících ve městě a na venkově, ať už podle pohlaví nebo věku. Tento rozdíl je patrný z pohledu do kostelů na účastníky. Oficiální výsledky z posledního sčítání věřících za rok 2019, které by přesně určily procentní zastoupení osob nad 61 let a jejich porovnání z pohledu farností ve městě a na venkově, nejsou dohledatelné na internetu.

6. Program pro děti

Vzhledem k otázce „Jak by měl být program mše svaté přizpůsoben dětem?“ a odpovědi „program např. v zákristii“ v poměru 31 % jsem se zaměřila na tuto variantu prožívání mše svaté. Přivedla mě k tomu i jedna maminka, která vyplňovala anketu. Při odpovědi na tuto otázku mi popsala svoji zkušenost z Itálie, kde s manželem služebně pobývali. Dostali se do místního společenství, které právě mělo program pro děti zvlášť od ostatních věřících. Jejich dětem ve věku tři a šest let se tyto programy tak líbily, že se do kostela těšily a nemohly se dočkat další mše svaté. Takto připravený program je bavil, a ještě po návratu domů se ptaly na věci, které je později napadly. Našly si zde také kamarády, se kterými pak tvořily společenství.

Nejdůležitějším předpokladem pro program je prostor v kostele, kde by mohl probíhat. Může to být právě zákristie, která byla nabídnuta v anketě. Souhlas s tímto programem musí vyjádřit duchovní správce. Dále je potřeba najít osoby, které program připraví. Této role se může zhostit katecheta, který pro práci s dětmi má potřebné předpoklady získané v katechetickém kurzu. Program však může připravit i některý z rodičů dětí, které by se daného programu účastnily, případně se může střídat více rodin. Je možné zapojit celou rodinu, kdy děti se mohou stát účastníky představení. Můžou např. přinášet rekvizity. Pokud se podaří děti zapojit, vzniká v nich pocit sounáležitosti. Před samotným zahájením tohoto způsobu účasti dětí na mši, se musí setkat duchovní a osoby které program povedou. Musí se nastavit základní pravidla. Je potřeba určit, jestli program bude začínat přímo v tomto prostoru a děti se zde začnou scházet ještě přede mší. Druhou možností je, že se děti zúčastní zahájení mše v kostele. Stanou se součástí vytvoření společenství s ostatními. Zúčastní se vstupního zpěvu, poslechnou si slovní úvod a po vyznání hříchů za zpěvu Kyrie se přesunou do zákristie. Dále je třeba určit, ve které části mše svaté se děti přesunou do kostela mezi ostatní. Asi nejlepší je zapojit se do průvodu s obětními dary, který probíhá stejným způsobem jako na mši s účastí dětí, takže dary přinášejí právě děti. Také je potřeba domluvit, jaké pomůcky se musí zajistit a zda je prostor potřeba nějak vybavit. Příprava programu je náročná. Je proto vhodné si i dále hledat někoho, kdo by se zapojil. Potom se vytvoří kalendář a každý dopředu ví, která neděle na něho připadá, a kterému čtení, případně svátku by se měl věnovat.

Samotný program by měl začít čtením, nejlépe evangelia. Vzhledem k věku dětí může být zjednodušen převedením do textu tak, aby mu rozuměly, případně může být přečtena jen krátká část, která je napsána tak, že jí děti porozumí. Jedním ze způsobů, jak

evangelium představit, je převést ho do vyprávění příběhu. Ve své podstatě se tak naváže na samotného Ježíše, který také rozmlouval ke svým posluchačům v příbězích. Vyprávění dětem přiblíží děj výpravným, citově podbarveným způsobem. Příběh napomáhá dítěti v orientaci ve svých vlastních pocitech. V biblickém příběhu se tak dítě seznamuje s Bohem, nalézá si k Bohu osobní vztah a může tak růst ve víře⁵¹. Evangelium se vždy musí dětem vysvětlit, ať už bylo čteno nebo vyprávěno. Vzhledem k věku dětí, je vhodné, pokud se celou homilií prolíná jedna myšlenka, a to proto, že dítě si více nedokáže zapamatovat. Jakým způsobem bude vysvětlení probíhat, to už záleží hlavně na osobě, která program povede, na jeho zaměření a povaze. Program může být také veden formou představení, kdy některý z dospělých znázorňuje biblický příběh. Vzhledem k tomu, že děti kolem tří let se chovají jako herci a rádi si na něco hrají⁵², je vhodné tuto jejich schopnost využít a dát jim příležitost připojit se ke hraní. Může se zvolit i forma kresby, protože pro děti předškolního věku je kresba způsobem vyjadřování.⁵³ Pokud je času málo, dá se místo samotného malování dětem rozdat omalovánky, aby si obrázek vybarvily. Případně vzhledem k věkovému složení skupiny se dá tyto způsoby kombinovat.

Tento program se připravuje pro děti, aby se jim co nejvíce mohlo přiblížit evangelium, případně jiné čtení z neděle.

Protože děti budou při programu potřebovat pomoc dospělých je vhodné, aby se programu účastnili také rodiče. Rodič ale může být nápomocen také tomu, kdo program vede. Pokud z důvodu, že v zákristii probíhá program pro děti, nemá kněz připravenou homilii, je možné, aby se programu účastnily i děti starší šesti let. Je však vhodné je využívat právě k výpomoci s programem. Vloží tak do programu vlastní aktivitu, a i když bude program zaměřen na mladší děti, nebudou rušit.

Přínosem takového programu pro děti v odděleném prostoru je i pomoc kněžím, kteří si nemusí připravovat kázání pro děti a mši svatou tímto způsobem dětem přizpůsobovat. Z toho, že děti stráví část mše mimo kostel, těží i ostatní věřící, kteří se tak můžou soustředit na čtení a přítomnost dětí je neruší.

---

⁵¹ Srov. TROCHTOVÁ, Ludmila a Jana ZEHNALOVÁ. Úvod do didaktických a katechetických metod, s. 4. [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z: <https://adoc.tips/1-vyuovaci-metody-uvod-do-didaktickych-a-katechetickych-meto.html>

⁵² Srov. SMAHEL, Rudolf. Rozhlasové přednášky o výchově dětí. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2010, s 51

⁵³ Srov. ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem. Praha: Panorama, 1990, s 141

Aby byl program kvalitní, je potřeba se na děj důkladně připravit. Ten, který program vede si připraví písemné podklady, kde je vhodné mít sepsané, jakým způsobem bude představeno čtení, jaké je potřeba si připravit pomůcky a kde si získat potřebné podklady. Náměty pro texty a obrázky se dají najít v literatuře i na internetu. Vzhledem k tomu, že malé děti rády zpívají, může se program doplnit i zpěvem. Písňe by měly být jednoduché s opakujícími se prvky.

Pro příklad, jak by takový program mohl vypadat jsem si vybrala Slavnost Krista Krále. Symbolika krále je i pro malé děti snadno představitelná, neboť krále znají z pohádek. Cílem je představit Ježíše ne jako bohatého krále s korunou, ale jako toho, který se pro svůj lid dokáže obětovat.

6.1. Slavnost Krista Krále, cyklus C

Děti se schází v kostele, kde se společně s ostatními věřícími účastní začátku mše svaté a při zpěvu Kyrie odchází spolu s rodiči do zákristie.

Program bude veden formou představení s rekvizitami a malováním.

Rekvizity – kostým krále s korunou

Pomůcky – obrázky koruny královské a koruny trnové, pastelky, bílé papíry, omalovánky, kříž s ukřižovaným Ježíšem.

Čtení – předčítá jeden z rodičů.

Když byl Pán Ježíš na kříži, všichni se mu posmívali a říkali: „Jestli jsi židovský král, tak udělej zázrak a zachraň se!“ Mysleli si, že to nedokáže. Vedle Pána Ježíše stály ještě dva kříže, na kterých viseli dva zločinci. Jeden z nich se Ježíši také vysmíval a říkal: „Jestli jsi Bůh, zachraň sebe i nás!“ Ale ten druhý ho okřikl: „Ty se Boha nebojíš, Ježíš je na kříži nespravedlivě, on nic špatného neudělal. To my dva si zasloužíme, aby nás ukřižovali za všechno špatné, co jsme udělali.“ Pak se otočil k Pánu Ježíši a poprosil ho, aby si na něj vzpomněl, až bude ve svém království. A Pán Ježíš mu na to odpověděl: „Ještě dnes budeš se mnou v ráji.“⁵⁴

---

⁵⁴ Srov. Lukáš 23, 35-43

Vysvětlení evangelia

Přichází rodič převlečený za krále a nejdříve klade dětem předem připravené otázky. Jejich odpovědi rozvíjí dalšími otázkami:

„Víte, děti, co dnes slavíme? Kdo si myslíte, že dnes jsem? Jak jste to poznaly? Podle čeho ještě se král pozná? Co král dělá? Jak se stará o své království. Jak se ale pozná, kdo je dobrý a kdo špatný král?“ Odpověď dětí je usměrněna vysvětlením: Dobrý král se snaží, aby se všem v jeho království žilo co nejlépe, ale ten špatný se stará o sebe a na nikom jiném mu nezáleží.

Část věnovaná otázkám přechází ve vysvětlení myšlenky Slavnosti Krista Krále:

Dnes se slaví Slavnost Ježíše Krista Krále. On je právě ten dobrý král, který se o nás o všechny stará, a má nás rád. Právě proto, že nás má rád, za nás zemřel na kříži. A tím je ten nejlepší král. Když jsme si na začátku našeho setkání četli text z Bible, pamatujete si, jestli tam zaznělo slovo král? Ano, oslovují ho židovský král. Když se ale podíváte na kříž, vypadá na něm Ježíš jako král? Je zničený a utrápený. Má korunu? Když se podíváte na tyto dva obrázky, kterou korunu má? Ano, tu trnovou. Proto na kříži jako král nevypadá. Ale on je velkým králem, který se stará o nás všechny. Do jeho království patří všichni lidé, a to i ti, kteří už zemřeli. Pamatujete, co Ježíš řekl druhému z lotrů? Ano, slíbil mu, že se spolu setkají v Ježíšově království. Ale abychom se i my s ním jednou mohli setkat, tak on za nás za všechny, kteří patříme do jeho království, zemřel. Toto všechno dokazuje, že on je nejlepší král. Za to mu děkujeme!

Dnes jsme si přečetli o Ježíši, který má na sobě trnovou korunu a umírá za nás na kříži. Napadá někoho z vás, kde jsme ještě v Bibli četli o Ježíši, že je král, nebo kdy se k němu ostatní tak chovali? Pamatujete si jeho narození v Betlémě? Přišli se mu poklonit pastýři. Také za ním přišli mudrcové z východu. Než došli do Betléma, navštívili krále Heroda a ptali se, kde se narodil židovský král, aby se mu mohli poklonit a předat dary, které mu přinesli. A nebyli to jen oni. Tady vidíte obrázek, kde jsou namalováni i jiní, kteří Ježíše vyznávají jako krále.

Vezměte si pastelky a namalujte teď, jak si představujete Ježíše Krále vy. Pokud si nevíte rady, můžete si vzít obrázek, kde je již Ježíš jako král namalován a vy ho můžete vybarvit.

A teď společně si zazpíváme písničku o Ježíši Kristu, ve které se také zpívá, že Ježíš je Král. Písnička se jmenuje Haleluja šabalaba labam bam.

Nyní se vydáme společně do kostela a připojíme se do obětního průvodu. Na stolečku s obětními dary jsou opět připravené vaše kytičky, které předáte panu faráři. Ten je vloží do připravené vázy, aby ozdobily obětní stůl. Konvičky a obětní misku dnes ponесou Adámek s Evičkou, na které dnes vyšla řada.

7. Závěr

Cílem této práce nebylo najít odpověď na otázku, zda se děti mají účastnit mše svaté, ale jak je zaujmout. V rámci práce jsem se snažila najít způsoby, jak mši svatou slavit, aby ji děti pochopily. Při studiu knih, které se liturgii a účasti dětí na mši svatých věnují, jsem si uvědomila, že se nejedná jen o samotnou účast na mši svaté. Aby děti mohly mši svatou pochopit, je vhodné, aby o Ježíši a jeho životě získávaly informace i v rámci jiných setkání, než je jen mše svatá. Při psaní této práce jsem se sama utvrdila v tom, že opravdu je vhodné, aby se děti mši svatých účastnily. Není to však samo o sobě. Musí se tomu věnovat čas a úsilí. Není na škodu se poradit s ostatními, kteří již mají zkušenosti s dětmi, mnoho informací se dá také najít v knihách, které se věnují nejen liturgii jako takové, ale i otázkám celého církevního roku. Důležitá je i znalost vývojových období dítěte a samotné dětské duše. Zpočátku se u dětí bude jednat jen o zvyk, že každou neděli se hezky oblečou a společně s rodiči vyrazí do kostela. Již v mladším věku, o kterém se ve své práci zmiňuji, ale jsou schopny pochopit, že účast na mši je něco víc. Poznávají zde sice své kamarády, se kterými se mše účastní, ale hlavně se naučí vnímat, že to nejdůležitější, co v kostele všichni prožíváme, je naše společenství s Ježíšem Kristem. Důležité však je, aby k tomu dostaly vysvětlení. Aby účast na mši svaté pro ně nebyla jen zvykem, který v rodině panuje již léta. Je potřeba naučit je mši svatou byla prožívat. Hlavní a největší vliv na tom, jak děti pochopí mši svatou, má rodina ve spolupráci s kmotrem. Ale nápomocno tomu musí být celé farní společenství. Mezi rodiči a tímto společenstvím musí fungovat spolupráce. Obě strany si musí uvědomit, že je potřeba se tomu věnovat, obětovat tomu čas a nasazení, a že to nepřijde samo. Nesmí se v této otázce zapomínat ani na duchovní, kteří jsou vlastně hlavou tohoto společenství. Žádná aktivita, která ve farnosti probíhá, nemůže probíhat bez jejich souhlasu. Oni totiž za farnost zodpovídají, za to, že všichni společně směřují k Ježíši Kristu.

O tom, že účast dětí na mši je důležitá, mě přesvědčil i výsledek ankety, kterou jsem připravila. Pro účast dětí v kostele hlasovala většina, i když těch, kteří děti mají, byla polovina.

Jedním z důkazů, že děti jsou schopné mši svatou vnímat a přijmout její pravidla, je situace, která se projevila během měsíců březen až květen roku 2020. Z důvodu koronavirové pandemie byly státem zakázány bohoslužby. Mše svaté tak probíhaly online prostřednictvím internetu. Pro děti, které byly zvyklé na účast na mši svaté

v kostele, tak nebyl takový problém, přisednout s ostatními členy rodiny k počítači a mši svatou prožívat před ním.

Nejdůležitější je ovšem vše vytvářet ve společenství s Ježíšem Kristem a odevzdávat mu vše ve svých modlitbách.

8. Seznam použité literatury

ADAM, Adolf. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-420-1.

DŘÍMAL, Ludvík. 2013. Účast dětí na eucharistii. Poznámky z pohledu katechetiky. *Fórum pastorálních teologů X. Tajemství eucharistie: Pascha, oběť, iniciace a spiritualita*. s. 207-220. ISSN 1804-3364.

GAJDA, Monika a Martin GAJDA. *Rodiče v akci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. Familia. ISBN 978-80-7195-560-3.

GUARDINI, Romano. 2016. Kultický akt a současný úkol liturgického vzdělávání. *Salve. Revue pro teologii a duchovní život*, č. 1/16, s. 43-54. ISSN 1213-6301.

CHLOUBA, Petr a Markéta DUBNOVÁ, *Zpíváme si písničku 2, Chválíme Pána s dětmi*. Praha: Rosa, 1996.

KAŇA, Jiří a Iva FUKALOVÁ. *Mše svatá, misálek*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2019, ISBN 978-80-8766-441-8

KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU. *Direktorium pro mše s dětmi*. Olomouc: arcibiskupství olomoucké v nakladatelství MCM, 1992.

LELUBRE, Felix a Andre LAUERTIN. *Einführung der Kinder in die Liturgie*. München, Verlag J. Pfeifer, 1965.

LUSTIGER, Jean-Marie. *Tajemství eucharistie. Mše svatá*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN 80-7192-700-7.

RATZINGER, Joseph. *Duch liturgie*. Brno: Barrister & Principal, spol. s r. o., 2006. ISBN 80-7364-032-5.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2012. ISBN 978-80-7335-296-7.

RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: co bychom měli vědět o mši, o církevním roku a smyslu liturgie*. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-140-7.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0.

SMAHEL, Rudolf. *Rozhlasové přednášky o výchově dětí*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2010. ISBN 978-80-7266-346-0.

SURMA, Barbara a Krzysztof BIEL, *Já jsem dobrý pastýř. Průvodce programem Katecheze dobrého pastýře*. Praha: Triton, 2018. ISBN 978-80-7553-530-6.

TICHÝ, Radek. *Mše svatá pro začátečníky i mírně pokročilé*. Praha: Karmelitánské nakladatelství s. r. o., 2018. ISBN 978-80-7566-031-2.

TROCHTOVÁ, Ludmila a Jana ZEHNALOVÁ. Úvod do didaktických a katechetických metod, s. 4. [online]. [cit. 2020-05-14]. Dostupné z: <https://adoc.tips/1-vyuovaci-metody-uvod-do-didaktickyh-a-katechetickyh-meto.html>

Bůh mluví ke svým dětem, Texty z Bible. Madrid: Verbo Divino, 1989. ISBN 84-7151-744-2

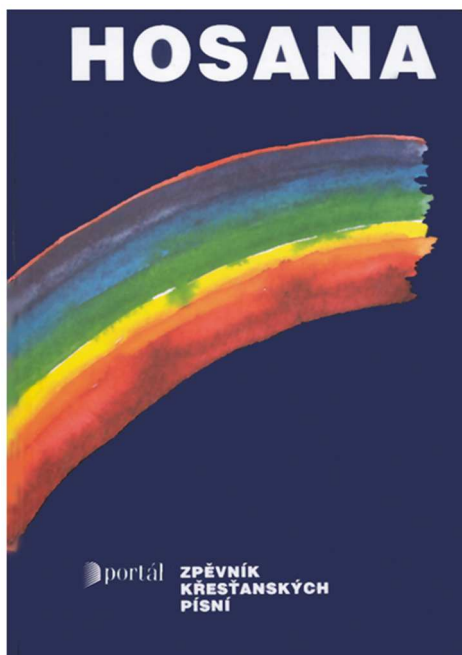
Hosana, Praha: portál, 2015, ISBN 978-80-7367-288-1

Kodex kanonického práva. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství spol. s r. o., 1994. ISBN 80-7113-082-6

Zpíváme si písničku, Chválíme Pána s nejmenšími. Říčany: Duchovní správa Římskokatolické církve – Brouček, 1992.

9. Přílohy

9.1. Hosana

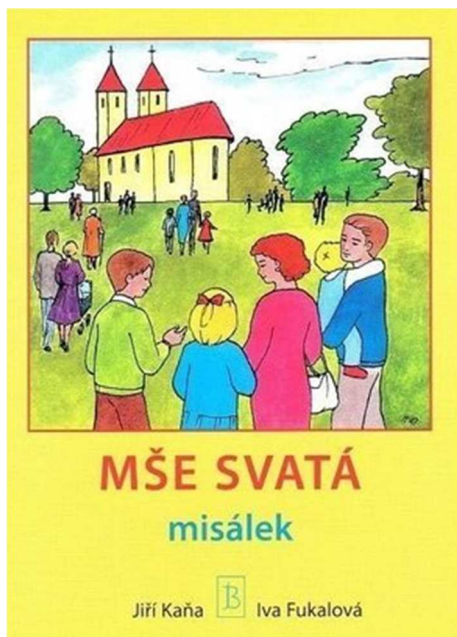
Jedná se o zpěvník křesťanských písní vydavatelství Portál, který obsahuje písně z jiných zpěvníků známých zpěvníků (např. Hlahol), ale také písně nové, které nebyly ještě nikde publikovány.

9.2. Označení místa pro děti

*Při nedělní mši svaté
v 10 hodin lavička určena
pro děti a jejich doprovod*

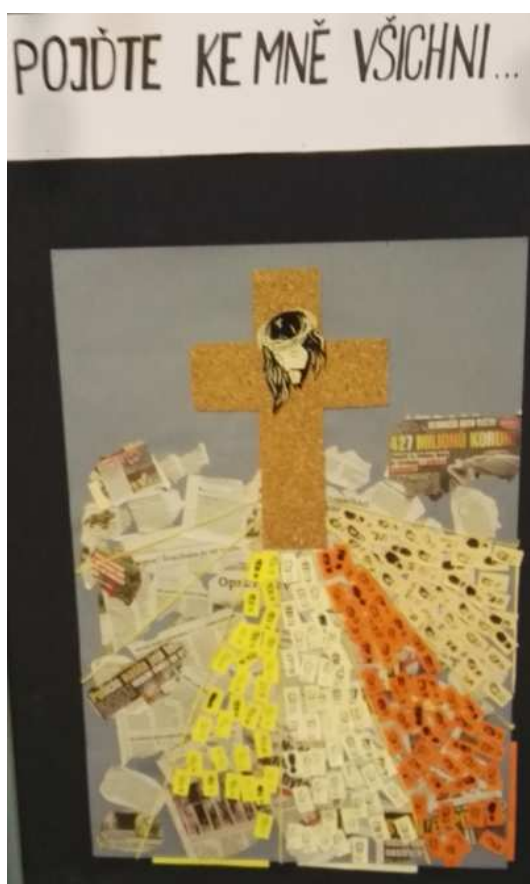

9.3. Misálek

Misálek provází děti mší svatou a pomocí obrázků vysvětluje její průběh.

9.4. Nástěnka

9.5. Texty z Bible

Knihy určená pro rodiče a katechety, aby mohli přinášet dětem Bibli jejich srozumitelnou řečí.

9.6. Text ukazovací písničky

18. Pampelišky

Pam, pam pampeliš -ky v žlu-tém klobou - ku prý si po-se -da - ly
rá -no na lou - ku. Na - klá - ně -ly k so -bě zla -té hla -vín -
-ky, jsou to ma - lé dě - ti vel -ké ma -mín - ky.

1. Pam, pam pampelišky v žlutém klobouku
prý si posedaly ráno na louku.
Nakláněly k sobě zlaté hlavinky,
jsou to malé děti velké maminky.

2. Cink, cink, cinkylinky, modré zvonky zas
k písni konvalinky přidaly svůj hlas.
Chceme s nimi zpívat v jítro zářivém:
Pán Bůh stvořil lidi, nebesa i zem.

9.7. Prostory pro děti ve Walesu

9.8. Anketa

Dobrý den,

pro zpracování své bakalářské práce „Účast malých dětí na katolických bohoslužbách“ bych potřebovala Vaši součinnost. Připravila jsem si několik otázek. Předem Vám děkuji za vyplnění.

Anna Babáková

1. Kdy by se malé děti měly začít účastnit mše svaté?
 od narození
 mezi 2.-3. rokem
 mezi 4.-5. rokem
 od školního věku
 malé děti do kostela nepatří
  2. Kde mají děti trávit mši svatou?
 v kostele s ostatními věřícími
 odděleně od ostatních
  3. Pokud jsou děti v kostele, je vhodné, aby měly určené místo před oltářem?
 ano
 ne
  4. Kdy by mše svatá měla být přizpůsobena dětem?
 v neděli
 ve všední den
 v neděli i ve všední den
  5. Jak by měl být program mše svaté přizpůsoben dětem?
 v rámci kázání
 program např. v sakristii
 není třeba přizpůsobovat
  6. Jakým způsobem se mají děti zapojovat do mše svaté?
 přímlovky
 obětní průvod
 společná modlitba Otče náš
 zpěvy během mše svaté
 není třeba, aby se účastnily
 jiné .....
- můžete označit více odpovědí*
7. Jste:
 muž
 žena
  8. Do jaké věkové kategorie patříte:
 15-20
 21-40
 40-60
 více než 61
  9. Máte děti?
 ano
 ne
  10. Kde bydlíte?
 vesnice
 město
  11. Účastníte se minimálně jednou týdně mše svaté?
 ano
 ne
  12. Máte nějaký vlastní poznatek k účasti dětí na mši svaté?

9.9. Podklady k nedělnímu programu – Kristus Král

9.10. Píseň o Ježíši

Haleluja šabalaba labam bam

1

autor neznámý

Ref. Hale-luja šaba-laba labam bam, hale-luja šaba-laba labam bam,—

ha-le-lu-ja ša-ba-la-ba labam bam. A - men, a - men.

1. Je-žíš je Pán a já mám ho rád. Je-žíš je Pán a já mám ho rád.---

Je-žíš je Pán a já mám ho rád. A - men, a - men.

2. [:On za mě zemřel a z mrtvých vstal.:] 3x
Amen, amen. *Ref.*

3. [:On je Král a přijde zas.:] 3x
Amen, amen. *Ref.*